

ماتیکان علمی
سی گفتار درباره تاریخ علم

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرشناسه	اذکائی، پرویز؛ ۱۳۱۸ -
عنوان و نام پدیدآور	ماتیکان علمی (سی گفتار درباره تاریخ علم) / تألیف پرویز اذکائی (سپیشمان).
مشخصات نشر	تهران: انتشارات دکتر محمود افشار با همکاری نشر سخن، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۴۱۴ ص.
فروست	مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی دکتر محمود افشار؛ ۲۰۳. گنجینه کلیات و مقالات؛ ۶۹.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۹۴۲-۷۵-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	علوم -- تاریخ -- مقاله ها و خطابه ها
موضوع	Addresses, essays, lectures -- History -- Science
رده بندی کنگره	Q۱۲۵/الف ۴۲۲۱۳۹۶
رده بندی دیویی	۵۰۹
شماره کتابشناسی ملی	۵۱۰۷۸۲۹

ماتیکان علمی
سی گفتار درباره تاریخ علم

پرویز انتظامی (سیپتمان)

تألیف

کاوه حیدری

گرافیکست، طراح و مجری جلد

کوثر

لیتوگرافی

آزاده

چاپ متن

فرد

صحافی

۷۷۰ نسخه

تیراژ

بهار ۱۳۹۷

چاپ اول

انتشارات دکتر محمود افشار

ناشر

خیابان ولی عصر، بالاتر از چهارراه پارک وی، خیابان عارف نسب

تلفن: ۲۲۷۱۳۹۳۶ دورنما: ۲۲۷۱۳۹۳۶

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، پلاک ۴۸

تلفن: ۶۶۹۵۳۸۰۴-۵ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان ها

۶۶۹۵۳۸۰۴-۵

فهرست مطالب

[موضوع]	[صفحه]
0. مقدمه کتاب.....	ز-ح
1. نظری به تاریخ.....	۱۸-۱
2. سینا، ابقرط ایران.....	۳۰-۱۹
3. مکتب پزشکی سینائی.....	۴۲-۳۱
4. نوشته‌های کهن فارسی (در باب تشریح).....	۵۰-۴۳
5. میرزا نصرت قوچانی طبیب.....	۶۰-۵۱
الف). احوال.....	۵۵-۵۱
ب). آثار.....	۶۰-۵۵
6. چامه ستاره‌شناسی (فخر گرگانی).....	۷۷-۶۱
I). ستارگان رونده (= سیارات).....	۶۴-۶۲
II). ستارگان ایستاده (= ثوابت).....	۷۰-۶۴
III). اخترشناسی و اخترگویی.....	۷۷-۷۰
7. تیشتریه = شعرای یمانی.....	۹۷-۷۹
8. قُبَّةُ الْأَرْضِ ایرانی.....	۱۳۳-۹۹
- مبادی مختصات.....	۱۰۰-
الف). البرز- پَرَوَند زمین.....	۱۰۹-۱۰۱
ب). کنگدژ، آغازگاه خطّ اعتدال و پایگاه خطّ زوال.....	۱۱۵-۱۰۹

- «اوژین» هندی، مبادی طول‌های شرقی ۱۱۵-۱۲۱
- (ج). استنتاج و استدراک ۱۲۲-۱۲۵
- پیوست‌ها (۱. مفهوم قُبّه، ۲. کوه جهانی، ۳. کوه میرو، ۴. البرز = قاف،
۵. کاخ کنگ، ۶. رصدخانه ری، ۷. قُبّه اوژین، ۸. رساله
بیرونی) ۱۲۵-۱۳۳
۹. اَسْطُرلاب / اَصْطُرلاب ۱۳۵-۱۴۴
۱۰. ا-خام جوم (= اخترگویی) ۱۴۵-۱۵۰
۱۱. اودوکسوس کنبدوسی ۱۵۱-۱۷۳
- الف) احسان: ۱۵۳-۱۵۵
- ب) آثار: ۱۵۵-۱۶۳
- ج). آراء: ۱۶۳-۱۶۶
- . پیوست‌ها ۱۶۶-۱۶۹
- (درباره‌ی افلاطون) ۱۶۹-۱۷۰
- . مستدرکات ۱۷۰-۱۷۳
۱۲. ابومعشر بلخی ۱۷۵-۱۸۷
- I). احوال: ۱۷۵-۱۷۶
- II). آثار: ۱۷۶-۱۸۱
- III). آراء: ۱۸۱-۱۸۴
- . اضافه و استدراک: ۱۸۴-۱۸۷
۱۳. ابوریحان بیرونی ۱۸۹-۱۹۹
۱۴. الآثارالباقیه (عن القرون الخالیه) ۲۰۱-۲۰۴
۱۵. التحدید... و التفهیم (بیرونی) ۲۰۵-۲۱۰
۱۶. تحقیق ماللهند (بیرونی) ۲۱۱-۲۱۳
۱۷. قانون مسعودی (بیرونی) ۲۱۵-۲۲۵
- . مقدمه کتاب و شرح فصول ۲۱۷-۲۲۴

۱۸. صفت دواير سماوی (بيرونی) ۲۲۷-۲۳۴
۱۹. بيرونی و ابزار ستاره‌شناسی ۲۳۵-۲۴۸
- الف). كتاب الاستيعاب (بيرونی) ۲۳۶-۲۳۷
- ب). منجمان نامبرده: ۲۳۷-۲۴۶
- ج). رساله العسجدیه (آملی) ۲۴۶-۲۴۸
۲۰. بيرونی از دیدگاه مردم‌شناسی ۲۴۹-۲۵۵
۲۱. بيرونی طوسی ۲۵۷-۲۶۶
- . تأثیر بيرونی بر خواجه طوسی ۲۶۱-۲۶۶
۲۲. علم الحیل و فنون آن ۲۶۷-۲۹۰
- الف). تعريف و تمهيد ۲۶۷-۲۷۲
- ب). دستگاه‌ها و ابزارها ۲۷۲-۲۷۸
- ج). نوشتارهای حیلی ۲۷۸-۲۸۲
- . ضمیمه درباره فنون فولاد ۲۸۳-۲۸۴
- . تعليقات ۲۸۶-۲۹۰
۲۳. جرّاتقال (=گرانکش) ۲۹۱-۲۹۲
۲۴. خواص اشکال و أوفاق ۲۹۳-۲۹۷
۲۵. خواص الاشياء ۲۹۹-۳۰۳
۲۶. خواص الحروف ۳۰۵-۳۰۹
۲۷. خواص الحيوان ۳۱۱-۳۱۳
۲۸. ايران، خاستگاه نظريه اتمی ۳۱۵-۳۲۲
۲۹. رابطه نقلی و عقلی در فقه ۳۲۳-۳۴۶
- ۱). تمهيد و تعريف: ۳۲۳-۳۲۶
- ۲). مبادی و اختصاص: ۳۲۶-۳۳۳
- ۳). تمثيل و قياس: ۳۳۳-۳۳۹

۴. رأی و عقل: ۳۳۹-۳۴۴
- . منابع: ۳۴۴-۳۴۶
۳۰. اصول نظری فهرست نگاری ۳۴۷-۳۵۲
۰. نمایگان ۳۵۳-۳۸۹
۱. نامنامه (اعلام اشخاص و آموکته و نسبتها) ۳۵۵-۳۷۳
۲. واژه‌نامه (موضوعات و مصطلحات و کتب) ۳۷۳-۳۸۹

به نام خدا

ای برده دلم به غمزه، جان نیز ببر
بردی دل و دین، نام و نشان نیز ببر
گر هیچ «اثر» بماند از من به جهان
تأخیر روا مدار، آن نیز ببر

[عین القضاة همدانی]

مقدمه کتاب

در مختصر حَسَبِ حال اینجانب آمده است که در سال ۱۳۸۵، بیش از ۴۰۰ عنوان اثر بدین خامه طبع و نشر شده، که عبارت از ۴۰/ کتاب، ۷۰ رساله تحقیقی مفصل، و مابقی گفتارهای بلند و کوتاه در «ثروة المعارف» و نشریات معتبر است.

این مقدار «نوشتجات» تاکنون (سال ۱۳۸۷) حاصل تقریباً پنجاه سال نویسندگی است، که از جمله آنها در این آخر عمری ۱۷۰ رساله و مقاله بلند برای «مجموعه مقالات» خودگزین کردم، و آنها را مطابق با اصول طبقه‌بندی موضوعی در پنج جلد تدوین نمودم؛ پس بر هر مجلد موضوعی عنوان

«ماتیکان» - یعنی: «مجموعه آثار یا مقالات» نهادم*، از این قرار:

- . ماتیکان فلسفی (بیست گفتار درباره حکمت و عرفان).
 - . ماتیکان علمی (سی گفتار در تاریخ علم ایران).
 - . ماتیکان فرهنگی (سی گفتار در فرهنگ و ادب).
 - . ماتیکان کتابگزاری (چهل گفتار در بررسی و نقد کتاب).
 - . ماتیکان تاریخی (پنجاه گفتار درباره مسائل تاریخی) که این مجموعه شامل ۵ بخش است: (۱). جغرافیای تاریخی، (۲). خاندان‌ها و رجال، (۳). نگره‌های تاریخی، (۴). برخی تاریخنگاران، (۵). تاریخ سیاسی.
- اینک، از جنبه‌ای دیگر، جلد مزبور، مجموعه مقالات (ماتیکان) علمی، تقدیم حضور علاقه‌ندان به این رشته از معرفت می‌شود.

پ. اذکائی (سپیتمان)

همدان

WWW.Azrael.Parviz.Spitman.com

Email: P.azkaei@yahoo.com

*. «ماتیکان» واژه‌ای است پهلوی (مانند: ماتیکان هزار داستان، ماتیکان مینوی خرد، و ...) در فارسی میانه دقیقاً به معنای «مواد و مصالح، اصول آساند، متون موثق» (ثبت و ضبط‌ها / نوشتجات) و «مجموعه مقالات» (برابر با Opera Minora یا Collection / Mélanges) که در مقدمه کتاب «ماتیکان عین القضاات همدانی» (۱۳۸۱) ریشه‌شناسی و پیشینه کاربرد آن را فرا نموده‌ام، امروزه دیده می‌شود که کمابیش تداول یافته است.